

*Haridusstrateegia 2035*

# Heaolu ja sidususe ekspertrühma visioon

Ekspertühma juhid

Marju Lauristin

Krista Loogma

4 veebruar 2019

# Ekspertühma koosseis

- Juhtrühm: Marju Lauristin, Krista Loogma, Ene-Mall Vernik-Tuubel, Dagmar Kutsar, Maria Erss, Kristina Kallas, Astrid Sildnik, Irene Käosaar, Mart Laanpere,
- Ekspertühma kuuluvad : Tiit Tammaru, Martin Ehala, Reet Laja, Anne Tiko, Ülle Matsin, Tiiu Männiste, Marika Kaasik, Jaana Treier, Siim Sukles, Jaak Nigul, Anne Kivimäe, Heidi Paabort, Egge Kulbok-Lattik, Aljona Surzhikova, Heiki Haljasorg, Ivo Vissak, Meelis Kond, Artjom Tepljuk, Helena Veldre, Kadi Kreis, Kaarel Nestor, Eleri Pilliroog, Maris Mälzer, Heleri Reinsalu, Mikk Tarros, Ene Silvia Sarv, Marianna Makarova

# 6 põhiteemat

- Õppija ja õpetaja vaimne ja füüsiline heaolu haridusprotsessis
- Õmblusteta, paindlikke õppimisvõimalusi loov hariduskeskond
- Võimestav, individuaalsete õpiradadega, õppijate ja õpetajate valikute vabadust toetav haridusprotsess
- Lõimiv ja kultuuridevahelise suhtluse oskust loov haridusprotsess
- Tööeluks, karjäärivalikuteks ja ettevõtluseks valmistav haridusprotsess
- Teaduspõhine haridus

# Heaolu ja sidususega seotud juurprobleemid

- Standardiseeritud massiharidus ei suuda kahandada ühiskonnas **süvenevat ebavõrdsust** erineva sotsiaalse, kultuurilise ja majandusliku kapitaliga inimeste vahel
- Kiiresti muutuv tehnokeskkond ja erinevate looduslike ja sotsiaalsete katastroofidega ähvardav maailm süvendab **stressi ja ebakindlust** tuleviku ees ning muudab inimesed vastuvõtlikuks irratsionaalsetele sõnumitele ja ebateadusele
- Traditsiooniline haridus ei suuda ette valmistada inimesi **toime tulemiseks tulevikutehnoloogiatega** ning globaliseeruva ühiskonna keerukuse ja kultuurilise mitmekesisusega
- Teadmist praktikast lahutav haridustraditsioon ei suuda tagada inimeste **võimekust teha tõendusopõhiseid otsuseid**, mõistlikult tegutseda ning ette näha oma tegevusega seotud riske ja keskkonnamõjusid.
- Ühismeedia ja ingliskeelse popkultuuri vohamine devalveerib eestikeelset avalikku ruumi, lammutab kultuurilist järjepidevust ja raskendab ühiste tähenduste ja **ühendava identiteedi** kujunemist

# Heaolu uued rõhuasetused

- *Heaolu* temaatikas kerkivad tulevikku vaadates jõuliselt esile füüsilise ja vaimse tervise, inimsuhete, valikuvabaduse ja valikuvõime, kuuluvustunde, identiteedi, eneseteostuse ja enesetunnetuse probleemid digitehnoloogiast küllastunud hargmaises keskkonnas
- Materiaalne heaolu ja edukus tööelus sõltub järjest vähem elluastumisel saadud diplomist ja järjest rohkem võimekusest orienteeruda uutes olukordades, haarata kinni uutest probleemidest ja võimalustest, olla valmis kogu elu jooksul tegutsema varem tundmatul viisil ja alal
- Hariduse fookus liigub enesejuhtimisega seotud pädevuste kujundamisele. Enam kui enne on hariduse kohuseks arendada inimeste võimet mõista oma valikute tagajärgi ja nende eest vastutada.
- Haridus, sh igale mistahes eas inimesele kättesaadav regulaarne 'värskenduskoostitus', aitab kohaneda uuenevas tehnoloogilises ja kultuurilises ümbruses, kuid jääda ka oma mõttemaailma, tunnete ja inimlike suhete peremeheks, säilitades oma emakeele ja sideme loodusega

# Sidususe uued rõhuasetused

- Ühiskonna sidusust määravad järjest enam ära globaliseerumise ja digitaalse keskkonna, sh sotsiaalmeedia mõjud kultuurile, inimestevahelisele suhtlusele, võimaluste võrdsusele
- Suurenev globaalne liikuvus ja hargmaisus nii tööturul kui eraelus muudab eriti nõutavaks suhtlemisoskuse erinevatest kultuuridest ja subkultuuridest inimeste ja erinevate põlvkondade vahel. Nendest lõhedest üle saamiseks vajavad ettevalmistust nii lapsed kui täiskasvanud
- Haridus aitab välja tulla 'virtuaalmullidest' ja 'kajakambritest' ning aitab ära hoida kultuurikatkestust ning digitaalset autismi.
- Sidusad õpikogukonnad, kus õppe- ja tugipersonalil on kompetentsust varaselt märgata abivajavat ja hädasolevat last ja noort, aitavad varakult leida lahendusi erivajadustega laste ja noorte võrdväärseks kaasamiseks ühiskonda.
- Kvaliteetses hariduses osalemine tasandab ühiskondlikku ebavõrdsust, kompenseerides põlvkondlike, regionaalsete, sotsiaalsete ja keeleliste asjaolude tõttu tekkinud kihistumise mõju õppijate sotsiaalsele võrgustikule, võimete arengule ja eluperspektiividele

# Visiooni teemade lahtiseletused

# Heaolu loov hariduskeskkond

- **Õppijad ja õpetajad on ühiskonnas väärtustatud.** Nende heaolu luuakse mitte tuleviku jaoks, vaid see on tarvilik siin ja praegu.
- Õpetaja ja õppija heaolu, positiivne häälestus, loomisrõõm ja märkamiskultuur on kõigis haridusasutustes saanud õpiedu kõrval oluliseks haridusprotsessi **kvaliteedi kriteeriumiks**
- **Piirkonniti on tagatud võrdväärne ligipääs haridusele.** Transpordi- ja koolivõrk ja digitaristu on kujundatud selliselt, et see võimaldab igal õppuril omandada kvaliteetset haridust elukohast olenemata.
- **Toimivad sidusad õpikogukonnad**, kus õppe- ja tugipersonalil on kompetentsust varaselt märgata abivajavat ja hädasolevat last ja noort ning leida lahendusi tema püsimiseks haridusrajal
- Oluliselt on kasvanud **ümbritseva kogukonna, vanemate, tööandjate** jt õppija lähikeskkonda kuuluvate inimeste osalus hariduse edendamisel.
- Haridus on **elukaarepõhine**, arvestades paindlikult õpiprotsessi ealisi iseärasusi, õpivajaduste ja õppimisvõime muutumist varasest lapsepõlvest kõrge vanuseni



# Võimestav haridusprotsess

- **Hariduses on põhiline fookus õppija arengul.** Õpilane ja tema vajadused, huvid, oskused ja võimed on iga hariduspoliitilise otsuse keskmeks kogu elukaare vältel. Õppijat mõistetakse ja koheldakse kui aktiivset, oma eale vastava sotsiaalse kompetentsusega tegutsejat, kes on oluliseks partneriks õppe kavandamisel ja sisustamisel
- **Eesti on kujundanud tervikuna õppijakeskse hariduskorralduse** alates alusharidusest ning lõpetades elukestva õppega, mis põhineb õppijate teadlikel valikutel ja otsustel ning suurendab õppija vastutust. **Õpirajad muutuvad järjest individuaalsemaks**, võimaldades paindlikku ajakasutust ja erinevate tempode, õpikeskkondade ning sisumoodulite kombineerimist vastavalt õppijate eale, huvidele ja võimetele .
- Hariduse kaudu võimestatakse **iga õppija kõlbelist eneseteadvust**, enesejuhtimise võimet, individuaalsete valikute ja probleemide nägemise oskust andmeküllases 'tarkade masinate' keskkonnas.
- **Hariduse sisu ja meetodid on paindlikud ja dünaamilised**, neid arendatakse õpetajate ja õppijate koostöös vastavuses järjest komplekssemas keskkonnas tekkivatele väljakutsetele ja praktilistele vajadustele
- **Õpiprotsess üles ehitatud probleemikesksete moodulitena**, arendades õppijates kriitilist refleksioonivõimet ning integreerides eri valdkondade teaduslikku, kunstilist ja praktilist tunnetust kaasaegsete tehnoloogiliste rakendustega. Teadmiste ja pädevuste omandamisel **transdistsiplinaarset õpet**, tehnoloogia, sotsiaalia ja humanitaaria lõimimist.
- **Õpiprotsessis ühendatakse virtuaalõppe võimalused elava silmast-silma suhtlusega** ning süvakontaktidega reaalses loodus- ja inimkeskkonnas ning kultuurimaailmas. Arendatakse kõigi õppijate loovust, multimeedia kasutamisoskust ja nii digitaalsete kui traditsiooniliste kultuurivormide tundmist.

# Õppijakesksus

- **Kõik noored on omandanud põhikooli lõpetamisel vajalikud põhipädevused** tuleviku väljakutsetega toimetuleks ja kaasaegse tehnoloogia kasutamiseks ning saanud keskastmel ettevalmistuse vähemalt ühel endale sobival praktilisel kutsealal tegutsemiseks
- **Individuaalne õppekava** on riiklikus õppekavas lahti mõtestatud nii, et ta on rakendatav kõigile õpilastele ( mitte ainult HEV-õpilastele). See annab võimaluse ka talentide varajaseks avastamiseks ja neile nõudlikumate väljakutsete esitamiseks
- **Institutsionaalsed müürid kutse-, kesk- ja huvihariduse vahel on kadunud** ning õmblusteta õpikeskkond võimaldab iga õppijal neid vabalt ühendada, moodustades endale sobiva personaalse õpiraja.
- **Õpiprotsess muutub järjest personaalsemaks**, võimaldades paindlikku ajakasutust ja erinevate tempode, õpikeskkondade ning sisumoodulite kombineerimist vastavalt õppijate eale, huvidele ja võimetele .
- **Õpiprotsessi individualiseeritud sisu, tempo ja tagasisidestus loob HEV-õpilaste arengut toetavad võimalused.** Sellele lisandub tehisintellekti ja robotika rakendamine puuete kompenseerimiseks ja erivajadusi arvestavate uudsete õpivõimaluste arendamiseks.
- **On loodud toimiv tugisüsteem** erivajadustega laste ja nende perede toetamisel. On rakendatud juhtumipõhine lähenemine selleks, et erivajadusega lapse vanema teadlikkus ja energia oleks paremini ühendatud võimalustega meditsiini-, sotsiaal- ja haridusvaldkonnas.
- **Hariduskeskkonna disain, sh ajaline ja ruumiline struktuur** ja haridusasutuste organisatsiooniline keskkond on ümber kujundatud vastavaks individualiseeritud haridusprotsessi vajadustele.

# Lõimiv haridus

- **Haridusmaastikult on kadunud keelebarjäärid** erineva kultuuritaustaga õppijate vahel. Eesti üldharidussüsteem tugineb ühtluskooli põhimõtetel, kus kõik õpilased, olenemata kodusest keelest ja kultuuritaustast, õpivad koos ühtses eestikeelses koolis ning on kaasatud eestikeelsetesse koolivälistesse tegevustesse. Kõigi õppijate eestikeelsele haridusmaastikule jõudmiseks rakendatakse erinevaid mudeleid sõltuvalt piirkondlikust ning ealisest eripärast ning kultuuritaustast
- **Koolikeskkond toetab õpilaste ühist Eesti kultuuriruumi arengut kui ka riigiidentiteedi kujunemist** toetades samal ajal iga õpilase individuaalset kultuurilist, keelelist või usulist enesemääratlust, sh pakkudes võimalust emakeele ja kultuuri õppeks.
- **Eelhariduse kaudu kujundatakse õppijate positiivne õpimotivatsioon** ning ühtlane ettevalmistus kogu järgnevaks haridusteeks, sh mitte-eesti emakeelega laste ladus eesti keele oskus ja nende vanemate valmisolek osaluseks eestikeelses haridusruumis. Mitte-eesti kultuuritaustaga lastele tagatakse oma emakeele ja kultuuri õpe
- **Keelte ja kultuuride õppeks kasutatakse ja arendatakse eestikeelseid multimeedia tooteid** ja digitehnoloogiaid, sh 3-D virtuaalkeskondi. Luuakse eestikeelne virtuaalõppe keskkond eestikeelse üldhariduse omandamiseks võõramaalastele või välismaal elavatele eesti lastele
- **Eestikeelset haridust rikastatakse mitmete keelte oskusega**, kultuuridevahelise tõlkimise ja suhtlemise oskustega, ühiste tegevustega eri kultuuritaustaga inimeste osalusel. Teiste keelte ja kultuuride süvaõppeks luuakse lisaks olemasolevatele peamiselt inglise orientatsiooniga koolidele ka teisi vastava võrkeele kallakuga eestikeelseid gümnaasiume ja lütseume

# Haridus ja tööelu

- **Kutse/professionaalset õpet ei mõisteta kui eraldiseisvat haridussektorit, vaid kui osa erinevatel haridustasemetel ja keskkondades toimuvast õppest.** Kutsehariduskeskused toimivad nii üldhariduse partneritena kutsealaste kvalifikatsioonide omandamiseks kui ka iseseivate õppeasutustena erinevate ametioskuste omandamiseks ja täiendamiseks. Olulisel kohal on **praktiline õpe töökohtadel** (praktika). Vastutus (sh finantsvastutus) töökohtadel õppimise eest jaguneb õppiija, tööandjate, kooli ja riigi/OV vahel.
- Koostöös tööandjatega **vähendatakse barjääre kutse-ja kõrghariduse vahel**, suurendades rakendusliku kõrghariduse õppekavade osakaalu, sh rakendusliku doktoriõppe võimalusi, samas tekitades suuremat nõudlust doktorikraadiga spetsialistide rakendamiseks ettevõtluses.
- **Tööelu ja hariduse paremaks vastavusse viimiseks** sidustatakse üldhariduse kaudu kujundatavad pädevused ja oskused tööturul nõutavate kvalifikatsioonidega. Tööturu muutustega toimetulekuks jälgitakse ning arvestatakse õppekavamoodulite kujundamisel erinevate kvalifikatsioonidega seostuvate pädevuste profiile. Toetatakse loovust, enesekindlust/enesetõhusust, ettevõtlikku eluhoiakut, kriitilist mõtlemist, visadust, suhtlemisoskust jt karjäärivalikute paindlikkust suurendavaid isiksuseomadusi.
- **Valmisolek õpirajal püsimiseks** ning uute karjääripöörete tegemiseks, püsib aktiivsena elukaare pikkuselt. Valmisoleku elukaare igal etapil õpingute taasalustamiseks tagavad enesekohased pädevused, head õpioskused ja motivatsioon, mille arengut toetatakse täiskasvanute gümnaasiumites, kutseõppes, mitteformaalses õppes, töökohal toimivas õppes, noorsootöös.
- **Täiskasvanuharidus on kasvanud ja laienenud** nii mahult kui võimaluste ja funktsioonide mitmekesisuselt, saades haridusmaastiku võrdväärseks osaks ka ressursside ja tunnustuse poolest. Riiklikult toetatakse keskealiste ja eakate täiend- ja ümberõpet.

# Õpetajat innustav haridus ja töökeskkond

- **Õpetaja on professionaal**, kes on võimeline iseseisvalt ja koostöös teiste õpetajate, tugispetsialistide ning lapsevanematega hindama ja otsustama, mismoodi oleks parim igat õppijat toetada ning arendada. Õpetaja professionaalset hinnangut usaldatakse ning võetakse arvesse õppetöö ning ka riiklike hariduspoliitikate kavandamisel.
- **Õpetajatöö sisu fookus on liikunud tunniandmiselt** õppijate analüütiliste ja üldistusoskuste arendamisele, internetist saadud informatsiooni ja koolis omandatud teadmiste sidumisele reaalse elu probleemide ning praktiliste ülesannete lahendamisega, sotsiaalsete suhete loomisele ja käigushoidmisele õppijate, õpetajate, perekonna, kogukonna ja kooli vahel, arutelu juhtimisele ja personaalsele tagasisidestamisele. Õpitakse ja õpetatakse probleemidepõhise meeskonnatööna.
- **Õpetaja töötingimused on viidud kooskõlla kasvanud nõudmistega ja vastutusega.** Sh koormus on reguleeritud paindlikult ning loodud on motiveeriv töötasu süsteem. Psühholoogilist ning pedagoogilist nõustamist on soovi ja vajaduse korral võimalik saada kõigil õpetajatel, kelle praktikas tuleb ette raskeid olukordi ning konflikte.
- **Õpetajatöö loomingulisus ja valikuvabadus ning seeläbi ka kutse atraktiivsus** on tõusnud ja õpetajate järelkasv on suurenenud. Kõik õpetajad on läbinud põhjaliku ümber- ja täiendõppe uues õpiparadigmas töötamiseks. Õpetajakutse on avatud läbi täiendõppe erinevate erialade spetsialistidele.

Visiooni eluviimine

# Poliitilised valikud

- Milline oleks Eesti jaoks parim haridusmaastiku ülesehitus? Millist rolli sellel omab KOOL kui ajalooliselt välja kujunenud haridusasutus?
- Mis on alg-, põhi-, kesk-, kõrgharitus? Millised on erinevate haridustasemete funktsioonid ja kriteeriumid õmblusteta haridusmaastikul liikujatele? Mida sisaldab kohustuslik õppekava?
- Kuidas määratakse indiviidi võimed ja haridusvajadused? Millisel alusel võetakse vastu või suunatakse teatud tasemega õpirühmadesse õppijaid? Kuidas toimub vastuvõtt ülikoolidesse?
- Kuidas tagatakse elukaarepõhist õpet? Millal algab kooli-iga? Mis on kooliküpsus? Kas oleks vaja täpsustada 'koolikohustus', sh määrata selle ealised piirid?
- Kuidas tagatakse hariduse ühtlane kvaliteet ja kättesaadavus ja kuidas rahastatakse õppimist erinevas eas, hariduse eri tasemetel ja vormides?
- Millised on riigi, omavalitsuse ja koolide õigused? Kui suur on koolide autonoomia õpiprotsesside ja haridusruumi kujundamisel? Millised on koolijuhi ülesanded, vastutus ja autonoomia?
- Millised on õppija, lapsevanema, õpetaja, koolijuhi õigused ja vastutus? Kuidas tagatakse õpetaja autonoomia, loominguline vabadus ja autoriteet?

# Muutusteks vajalike teadmiste ja inimressursi kujundamine

- Informaatika, tehisintellekti, robotika, neuroteaduse, kommunikatsiooni ja kultuuri, arengupsühholoogia, semiootika, haridussotsioloogia alased haridusprotsessi uuringud.
- Uue õpikäsitluse elluviimiseks ette valmistatud õpetajate ja tugispetsialistide koolitamine, vastavate õppekavade arendamine ülikoolides. Probleemikeskse transdistsiplinaarse õppe ning õppija vajaduste ja võimete märkamise ja arvestamise meetodikate arendamine, sh tehisintellekti võimaluste rakendamine õpetajatöös.
- Pedagoogiliste erialade atraktiivsuse suurendamine nii loodusteaduste, matemaatika, informaatika ja tehnoloogia kui humanitaaria ja sotsiaalia valdkondades kui ka tugierialadel.
- Õpimeeskondade kujundamine ja juhtimine. Koolipidajate, koolijuhtide, õpetajate ja tugispetsialistide ettevalmistus meeskonnatöökäitumise individuaalse õpiraja ellu rakendamiseks, sh pidev eneserefleksioon ja täiendõpe.



# Visiooni teostamiseks vajalikud juhtimistegevused

- Õppijakeskset, heaolu ja lõimimist kujundavat hariduskeskkonda toetav seadusandlus ja organisatsioonilised mudelid, koolide ja õpetajatöö hindamise ja rahastamise kriteeriumid. Parimate praktikate monitooring, levitamine, analüüs
- Individuaalsete õpiradade kujundamise metoodika, algoritmide ja elektrooniliste õppevahendite loomine, õppekavade ja õppekorralduse muutmine. Õppekavaarendus koostöös teadlaste ja tööandjatega.
- Individualiseeritud paindlike õppevormide jaoks sobiva õmblusteta hariduskeskkonna disainimine, sh digitaalse infrastruktuuri arendamine. Hariduslogistika ja haridustehnoloogia spetsialistide ettevalmistus ja rakendamine hariduskeskkonna kujundamisel

# Ajakava?

- Milleks oleme juba praegu valmis?
- Kui kaua aega võtab inimressursside ettevalmistus (praeguste pedagoogide täiendkoolitus, uute õpetajate ja tugispetsialistide väljaõpe)
- Kui kaua võtab kogu Eesti haridusmaastiku avamine ja individuaalsete õpiradade rakendamiseks sobiva keskkonna loomine?
- Millal peaks uus haridusstrateegia olema täiel määral rakendunud?